

Jerzy Wyrzykowski

Instytut Geograficzny
Uniwersytet Wrocławski
pl. Uniwersytecki 1
50-137 Wrocław
Tel. (48) 071 40 22 43

**CZAS WOLNY MIESZKAŃCÓW
WROCŁAWIA I JEGO
WYKORZYSTANIE**

**LEISURE TIME AND ITS USE
AMONG THE INHABITANTS
OF WROCLAW**

Wiedza na temat budżetu czasu wolnego i jego wykorzystywania przez różne grupy ludności jest konieczna ze względu na potrzeby praktyki gospodarczej związanej z zagospodarowaniem tego czasu, jak i niektórych dziedzin nauki, np. socjologii, psychologii i ekonomii. Znajomość tych zagadnień jest niezwykle istotna dla bliższego rozpoznania realizowanego systemu wartości, stylu życia, zachowań nabywczych, modelu konsumpcji, zdolności wytwórczych ludności, poziomu regeneracji jej sił witalnych.

W latach 1998–1999 Katedra Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, we współpracy z Katedrą Zachowań Nabywców i Badań Marketingowych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, przeprowadziła badania czasu wolnego mieszkańców Wrocławia i jego wykorzystania. Badania miały charakter reprezentacyjny i objęły 0,54% zbiorowości generalnej, tj. 2815 osób, z tego 631 uczniów ostatnich klas szkół podstawowych, liceów ogólnokształcących i zawodowych, 243 studentów państwowych i prywatnych szkół wyższych oraz policealnych, 1577 osób w wieku produkcyjnym i 364 osoby w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60. roku życia). Pytania dotyczyły czasu wolnego i jego wykorzystania w dni powszednie, weekendowe oraz w czasie urlopu i wakacji. W niniejszym artykule przedstawione zostaną wybrane wyniki tych badań na podstawie opracowania SOŁTYSIKA i in. (2002).

An understanding of leisure time and its use by various age groups is necessary for planning the its use, as well as for the needs of disciplines such as sociology, psychology and economics. This knowledge is necessary for understanding value systems, life styles, behaviour patterns, consumption patterns, necessary working skills and needs for recreation.

In 1998–1999 the Dept of Tourism and Recreation at the Physical Education Academy in Wrocław, together with the Dept of Consumer and Marketing Studies at the Academy of Economics, conducted research into leisure time and its use among the inhabitants of Wrocław. It was based on a representative sample of 2815 people covering 0.54% of the general population. 631 were pupils taken from the final year of elementary (*szkoła podstawowa*), upper secondary (*liceum*) and vocational (*zawodowa*) schools, 243 students in both private and state higher education, 1577 were of working age and 364 at retirement age (over 60). The questions regarded leisure time and its use on weekdays, at weekends and during holidays. The article presents selected results from the study based on a report by Sołtysik *et al.* (2002).

1. CZAS WOLNY MIESZKAŃCÓW WROCŁAWIA W DNI POWSZEDNIE I JEGO WYKORZYSTANIE

Mieszkańcy Wrocławia dysponują znaczną ilością czasu wolnego w dni robocze. Młodzież szkolna określiła ten czas średnio na ok. 5 godzin, studenci wrocławscy na 5 godzin i 30 minut. Najmniej czasu wolnego, średnio 3 godziny i 38 minut, posiadają mieszkańcy Wrocławia w wieku aktywności zawodowej. Z kolei największym budżetem czasu wolnego, 6 godzin i 42 minuty, dysponują osoby starsze (w wieku poprodukcyjnym). We wszystkich analizowanych grupach respondentów dziewczęta i kobiety posiadają średnio mniej czasu wolnego niż chłopcy i mężczyźni.

Deklaracje co do ilości wolnego czasu wydają się być bardzo optymistyczne, może nawet przeszacowane, ale nawet mimo tego zastrzeżenia przygotowanie odpowiedniej oferty spędzania tego czasu uznać należy za poważny problem społeczny w mieście.

Zachowania „wolnoczynowe” mieszkańców Wrocławia w dni powszednie ilustruje tab. I. Najbardziej powszechnymi sposobami wykorzystania czasu wolnego, wśród wszystkich kategorii badanych, jest oglądanie telewizji, wideo, słuchanie muzyki, czytanie prasy, książek oraz przyjmowanie gości w domu lub wizyty u rodziny i znajomych. Na oglądanie telewizji respondenci przeznaczają zwykle od 1,5 do 3 godzin, na czytanie prasy i książek – 1–1,5 godziny dziennie, na spotkania towarzyskie – 3 do 3,5 godzin. Popularne są także spacerowanie, często połączone z odwiedzaniem sklepów, majsterkowanie, robótki ręczne, gry komputerowe, wśród osób w wieku aktywności zawodowej i osób starszych – uprawa ogródka czy działki oraz przejażdżki rowerowe, wśród młodzieży szkolnej i akademickiej oraz osób w wieku aktywności zawodowej – także wyjścia do kina, teatru, kawiarni oraz zajęcia sportowo-rekreacyjne.

Z przeglądu zachowań wolnoczynowych mieszkańców Wrocławia w dni powszednie, wśród których przeważają bierne formy rekreacji, wynika konieczność dalszej promocji aktywnego wypoczynku i przygotowania atrakcyjnych form jego realizacji, z dostosowaniem do możliwości finansowych wszystkich grup mieszkańców.

Spacerowanie jest najczęstszą formą rekreacji ruchowej, w szczególności osób starszych i czynnych zawodowo. W związku z tym należy rozbudowywać system parków, urządzonych terenów leśnych, spacerowych terenów nadrzecznych, zachę-

1. WEEKDAY LEISURE TIME AND ITS USE

Wrocław inhabitants have a considerable amount of leisure time on weekdays. Pupils estimated it at about 5 hrs on average, students at 5 hrs 30 mins, while those of working age claim the least, an average of 3 hrs 38 mins, and the elderly the most at 6 hrs 42 mins. In all groups, girls and women have less leisure time than boys and men.

These claims seem very optimistic, perhaps even overestimated, but despite this reservation preparing a suitable offer for ways of spending leisure time should be regarded as a serious social issue for the city.

Weekday leisure time activities are presented in Table I. The most popular among all groups included watching TV or video, listening to music, reading newspapers or books, as well as entertaining guests at home or visiting family and friends. The respondents usually devoted 1.5–3 hrs a day to watching TV, 1–1.5 hrs to reading papers and books, and 3–3.5 hrs to socialising. Other popular activities among those of working age included walks (often combined with shopping), DIY, knitting, computer games; among the elderly, gardening and cycling; and among those in education (and those of working age), going to a cinema, theatre, café or playing sport.

A review of these activities (mainly passive forms of recreation) indicates the necessity of promoting active recreation and preparing attractive offers adjusted to the budgets of each group.

Going for walks is the most popular form of active recreation, especially among elderly and working people. Therefore it is necessary to develop a system of parks, forested and riverbank areas in order to encourage people to take longer walks and trips. Hiking could be combined with cruises on the Odra River.

T a b e l a I. Zachowania wolnoczasowe mieszkańców Wrocławia w dni powszednie

Zachowania wolnoczasowe	Kategoria badanych							
	młodzież szkolna		młodzież akademicka		osoby w wieku aktywności zawodowej		osoby starsze (w wieku poprodukcyjnym)	
	% wskazań	średni czas	% wskazań	średni czas	% wskazań	średni czas	% wskazań	średni czas
Oglądanie telewizji, video, słuchanie muzyki	88,6	1h52'	79,4	1h47'	92,1	1h41'	96,1	2h55'
Czytanie prasy, książek	64,4	1h02'	73,7	1h11'	77,2	0h59'	79,4	1h26'
Majsterkowanie, robótki ręczne, gry komputerowe i inne	34,7	1h35'	25,1	1h37'	34,6	1h22'	50,0	1h54'
Przyjmowanie gości w domu	34,0	1h31'	46,9	1h39'	37,8	1h31'	51,4	1h31'
Wizyta u rodziny, znajomych	21,7	1h50'	30,9	1h56'	33,5	1h38'	38,7	1h37'
Wyjście do kina, teatru, kawiarni, na imprezę itp.	17,4	2h29'	28,8	2h23'	25,0	2h09'	8,2	1h51'
Odwiedzanie sklepów	–	–	–	–	–	–	30,8	1h00'
Spacerowanie	43,8	1h02'	42,8	0h58'	47,5	1h04'	70,9	1h12'
Bieganie rekreacyjne	12,7	1h02'	6,2	1h12'	7,3	0h52'	1,1	1h08'
Przejażdżka rowerem	9,5	1h14'	5,3	1h20'	21,3	1h14'	17,0	1h07'
Uprawa ogródka, działki w mieście	–	–	–	–	22,1	1h55'	56,0	2h28'
Wędkowanie	0,9	1h32'	0,4	2h00'	4,2	3h05'	5,5	3h96'
Ćwiczenia w gabinecie odnowy biologicznej, aerobik	7,3	1h01'	11,5	1h08'	14,1	1h20'	2,7	0h48'
Zajęcia sportowo-rekreacyjne	19,5	1h37'	21,8	1h08'	17,2	1h30'	1,4	2h00'
Wyjazd rekreacyjny lub turystyczny poza miasto	2,1	4h23'	3,7	2h50'	5,6	3h50'	4,1	3h00'
Inne sposoby spędzania czasu wolnego	13,3	1h59'	16,5	1h50'	8,6	2h06'	12,4	2h17'

T a b e l e I. The weekday leisure time activities of Wrocław inhabitants

Leisure time activities	Category of respondents							
	School age		In tertiary education		Working age		The elderly	
	%	average time	%	average time	%	average time	%	average time
Watching TV, video, listening to music	88.6	1h52'	79.4	1h47'	92.1	1h41'	96.1	2h55'
Reading papers, books	64.4	1h02'	73.7	1h11'	77.2	0h59'	79.4	1h26'
DIY, knitting, computer games and other	34.7	1h35'	25.1	1h37'	34.6	1h22'	50.0	1h54'
Entertaining guests at home	34.0	1h31'	46.9	1h39'	37.8	1h31'	51.4	1h31'
Visiting family and friends	21.7	1h50'	30.9	1h56'	33.5	1h38'	38.7	1h37'
Going to a cinema, theatre, café or party	17.4	2h29'	28.8	2h23'	25.0	2h09'	8.2	1h51'
Shopping	–	–	–	–	–	–	30.8	1h00'
Going for walks	43.8	1h02'	42.8	0h58'	47.5	1h04'	70.9	1h12'
Jogging	12.7	1h02'	6.2	1h12'	7.3	0h52'	1.1	1h08'
Cycling	9.5	1h14'	5.3	1h20'	21.3	1h14'	17.0	1h07'
Gardening	–	–	–	–	22.1	1h55'	56.0	2h28'
Fishing	0.9	1h32'	0.4	2h00'	4.2	3h05'	5.5	3h96'
Exercising, aerobics	7.3	1h01'	11.5	1h08'	14.1	1h20'	2.7	0h48'
Sport and recreation	19.5	1h37'	21.8	1h08'	17.2	1h30'	1.4	2h00'
Recreational or tourist trip outside the city	2.1	4h23'	3.7	2h50'	5.6	3h50'	4.1	3h00'
Other ways of spending leisure time	13.3	1h59'	16.5	1h50'	8.6	2h06'	12.4	2h17'

cających do dłuższych spacerów i wycieczek pieszych. Oferta spacerowa mogłaby być powiązana z rejsami spacerowymi żegluga na Odrze.

Drugą pod względem popularności formą rekreacji ruchowej są przejażdżki rowerowe, często rodzinne. Podobnie jak w przypadku tras spacerowych, należałoby rozwinąć w kompleksowy system ofertę ścieżek i tras rowerowych. Wspólne wykorzy-

Cycling, often with the family, is the second most popular form of active recreation and as for walking a complex system of cycling paths should be developed. The use of many areas by walkers and cyclists together requires the establishment of safety regulations.

stanie wielu terenów przez spacerujących i rowerzystów wymaga określenia bezpiecznych zasad ruchu.

Ciągle popularną formą spędzania wolnego czasu, w szczególności osób starszych, jest uprawa ogródka lub działki. Sądzić należy, że powierzchnia terenów ogródkowych na obszarach intensywnej rozbudowy miasta będzie się zmniejszać. Należy przewidzieć możliwość tworzenia nowych terenów ogródkowych na obrzeżach miasta, z dobrą dostępnością komunikacyjną. Istniejące tereny ogródków działkowych powinny zostać włączone do systemu terenów spacerowych i wyposażone w proste urządzenia rekreacyjne do ogólnego użytku.

2. CZAS WOLNY MIESZKAŃCÓW WROCŁAWIA W DNI WEEKENDOWE I JEGO WYKORZYSTANIE

Według deklaracji młodzieży szkolnej dysponuje ona w dni weekendowe ok. 8 godzinami i 30 minutami czasu wolnego. Studenci mają do swojej dyspozycji średnio 6 godzin i 48 minut w soboty oraz 7 godzin i 26 minut – w niedziele. Osoby w wieku aktywności zawodowej oceniają swój czas wolny na: 4 godziny i 54 minuty w niedziele po sobocie roboczej, 6 godzin w wolne soboty oraz 7 godzin i 17 minut w niedziele po wolnych sobotach. Osoby starsze dysponują w niedziele czasem wolnym wynoszącym średnio 8 godzin i 37 minut, przy czym czas wolny kobiet był krótszy o około godzinę (8 godzin i 19 minut) od czasu wolnego mężczyzn (9 godzin i 5 minut).

Deklarowany wolny czas w dni weekendowe stwarza szerokie możliwości aktywności rekreacyjnej i turystycznej.

Struktura wykorzystania czasu wolnego w dni weekendowe, w przypadku pozostania w mieście, nie odbiega bardzo od struktury zachowań w dni powszednie. Wzrasta jedynie udział osób korzystających z imprez kulturalnych, ze spacerów powiązanych z odwiedzinami sklepów oraz przejażdżek rowerowych. Zdecydowano więc w tym materiale skoncentrować uwagę na osobach wyjeżdżających poza miasto (tab. II).

Najpopularniejszymi formami zachowań weekendowych poza miastem dla osób w wieku aktywności zawodowej i starszych są: wyjazdy do lasu, wypoczynek nad wodą, wycieczki samochodowe oraz odwiedziny rodzin i znajomych. Wyjazdy poza miasto zajmowały od 4 do 9 godzin. Zastanawia brak wyraźnych preferencji w zakresie wyjazdów weekendowych wśród młodzieży szkolnej i akade-

Gardening continues to be a popular way of spending leisure time, especially among elderly people though a decrease in the area of allotments in a fast growing city can be expected. The possibility of creating new, easily accessible allotments on the city outskirts should be considered and with the existing allotments should be included in the system of walking areas and equipped with simple recreational facilities for common use.

2. WEEKEND LEISURE TIME AND ITS USE

School pupils estimate they have about 8 hrs 30 mins of leisure time at weekends while students claim on average 6 hrs 48 mins on Saturdays and 7 hrs 26 mins on Sundays. Those of working age estimate their leisure time at 4 hrs 54 mins on Sundays following Saturdays on which they worked, and 6 hrs on Saturdays and 7 hrs 17 mins on Sundays following free Saturdays. Elderly people have on average 8 hrs 37 mins on Sundays, women claiming about one hour less (8 hrs 19 mins) than men (9 hrs 5 mins). These estimates of weekend leisure time give great opportunities for recreational and tourism activity.

When staying in the city, the use of leisure time at weekends is not very different from weekdays with only the proportion going to cultural events, for walks combined with shopping and for bicycle rides increases. The research team decided to focus on those leaving the city (Table II).

The most popular forms of weekend activity outside the city among working and elderly people are trips to the forest, a stay by the waterside, trips by car and visiting friends and relatives. Trips outside the city took between 4 and 9 hrs. What is unusual is the lack of a clear preference for weekend trips among those in education. The most

T a b e l a II. Zachowania wolnoczasowe mieszkańców Wrocławia w okresie weekendów spędzanych poza miastem

Zachowania wolnoczasowe	Kategoria badanych							
	młodzież szkolna		młodzież akademicka		osoby w wieku aktywności zawodowej		osoby starsze (w wieku poprodukcyjnym)	
	% wskazań	średni czas	% wskazań	średni czas	% wskazań	średni czas	% wskazań	średni czas
Wypoczynek nad jeziorem, rzeką	–	–	–	–	23,4	5h36'	17,8	5h48'
Wyjazd na ryby	1,3	3h23'	0,4	1h00'	5,8	5h04'	16,0	4h18'
Wyjazd do lasu	5,5	2h34'	5,3	1h39'	23,8	4h36'	51,0	5h26'
Piesza wędrówka turystyczna	3,8	2h51'	5,8	3h02'	10,1	5h22'	17,1	5h50'
Wycieczka rowerowa	3,3	2h26'	0,8	2h30'	11,0	3h18'	6,0	4h00'
Wycieczka samochodowa	6,3	2h19'	9,1	2h39'	20,5	4h48'	33,7	6h54'
Wycieczka autokarowa	0,3	1h30'	0,4	5h00'	1,0	8h10'	2,9	8h00'
Wyjazd w góry, na narty	3,3	6h07'	3,3	6h53'	9,8	9h36'	–	–
Narciarstwo nizinne	0,5	1h40'	0,4	4h00'	1,0	6h12'	–	–
Wyjazd do rodziny, znajomych	9,3	4h55'	10,7	3h54'	30,4	7h30'	62,8	8h22'
Pobyt w domu letniskowym	1,7	7h17'	2,1	7h24'	4,9	9h42'	5,8	9h00'
Inne formy	0,5	5h40'	2,5	7h55'	1,3	5h15'	0,0	0

T a b e l e II. Weekend leisure time activities – outside Wrocław

Leisure time activities	Category of respondents							
	school age		in tertiary education		working age		the elderly	
	%	average time	%	average time	%	average time	%	average time
At a lake or river	–	–	–	–	23.4	5h36'	17.8	5h48'
Going fishing	1.3	3h23'	0.4	1h.00'	5.8	5h04'	16.0	4h18'
Going to the forest	5.5	2h34'	5.3	1h39'	23.8	4h36'	51.0	5h26'
Hiking	3.8	2h51'	5.8	3h02'	10.1	5h22'	17.1	5h50'
Cycling trip	3.3	2h26'	0.8	2h30'	11.0	3h18'	6.0	4h00'
Car trip	6.3	2h19'	9.1	2h39'	20.5	4h48'	33.7	6h54'
Coach trip	0.3	1h30'	0.4	5h00'	1.0	8h10'	2.9	8h00'
Going to the mountains, skiing	3.3	6h07'	3.3	6h53'	9.8	9h36'	–	–
Cross-country skiing	0.5	1h40'	0.4	4h00'	1.0	6h12'	–	–
Visiting relatives or friends	9.3	4h55'	10.7	3h54'	30.4	7h30'	62.8	8h22'
Other forms	1.7	7h17'	2.1	7h24'	4.9	9h42'	5.8	9h00'

mickiej, najbardziej znaczące dotyczą odwiedzin rodziny i znajomych oraz wycieczek samochodowych. Wyraźnie niższa weekendowa aktywność wyjazdowa (turystyczna) młodzieży szkolnej i akademickiej może, między innymi, świadczyć o niedostatecznej działalności animacyjnej organizatorów turystyki w tych środowiskach.

Na potrzeby wyjazdów weekendowych potrzebne jest kompleksowe zagospodarowanie terenów podmiejskich, w szczególności terenów nadodrzańskich, masywu Ślęży i Wzgórz Trzebnickich. Ich lepsze powiązanie z miastem systemem tras dojazdowych i wędrówkowych (pieszych, rowerowych, samochodowych, żeglugi na Odrze), nawiązującym do rozmieszczenia ważniejszych atrakcji turystycznych, niewątpliwie przyczyniłoby się do wzrostu liczby wyjeżdżających.

prominent were visiting relatives and friends, or trips by car. The lack of weekend activity among this group may be due to a lack of promotional activity of 'tourism organisers' in student circles.

For the purposes of weekend trips it is necessary to develop the city outskirts, especially areas on the Odra River, in the Ślęża Massif and Trzebnickie Hills. Better communications between these places and the city via a system of routes (for pedestrians, bicycles, cars and boats) correlated with the most important tourist attractions, would certainly increase numbers.

3. CZAS WOLNY W OKRESIE WAKACJI I URLOPÓW I JEGO WYKORZYSTANIE

W odpowiedzi na pytania dotyczące ostatnich wakacji, młodzież szkolna we Wrocławiu informowała o wykorzystaniu średnio 35 dni w okresie letnim i 10 – w okresie zimowym. Młodzież studencka w zdecydowanej większości (90,5%) korzystała z letnich wyjazdów turystycznych, w wyjazdach zimowych uczestniczyło 58% ogółu. Wśród osób w wieku aktywności zawodowej z turystycznych

3. LEISURE TIME DURING HOLIDAYS AND ITS USE

When asked about their recent holidays, Wrocław school pupils suggested about 35 days in the summer and 10 in winter. The majority of students (90.5%) left the city during summer, and 58% in winter. Among those of working age 70.6% went on tourism trips during their holidays, and among

T a b e l a III. Zachowania wolnoczasowe mieszkańców Wrocławia w okresie wakacji i urlopów spędzanych poza miastem

Zachowania wolnoczasowe	Kategoria badanych							
	młodzież szkolna		młodzież akademicka		osoby w wieku aktywności zawodowej		osoby starsze (w wieku poprodukcyjnym)	
	% wskazań	średni czas w dniach	% wskazań	średni czas w dniach	% wskazań	średni czas w dniach	% wskazań	średni czas w dniach
Wczasy nad jeziorem lub rzeką	30,5	16,0	41	13,3	19,3	–	9,2	16,1
Wczasy w lesie	11,6	12,7	13	10,2	5,7	–	4,6	16,0
Wczasy nad morzem	37,0	17,1	90	17,9	32,1	–	15,8	13,2
Wczasy w górach	30,2	13,0	88	11,0	23,9	–	17,1	13,3
Wczasy lub wycieczka zagraniczna	32,8	20,2	92	26,0	22,8	–	9,9	16,3
Pobyt na wsi u gospodarzy lub rodziny	34,8	17,6	57	10,8	20,6	–	39,5	16,3
Pobyt w domku letniskowym	13,9	14,5	30	16,5	3,4	–	1,3	10,5
Wczasy w siodle	3,3	12,1	4	13,5	0,3	–	–	–
Samochodowe wycieczki krajoznawcze	13,1	5,9	46	7,6	3,0	–	3,3	4,6
Wędrówki rowerowe	15,2	5,9	33	7,2	2,5	–	0,6	4,0
Wędrówki piesze	8,7	5,9	21	12,7	4,5	–	2,0	4,3
Wędrówki kajakowe, żeglarskie	5,7	9,1	13	14,4	1,8	–	0,6	1,0
Wędrówki autostopem	4,7	6,3	30	14,4	–	–	–	–
Inne formy	5,1	1,0	21	20,6	3,8	–	8,6	24,7

T a b e l e III. Holiday leisure time activities – outside Wrocław

Leisure time activities	Category of respondents							
	School age		In tertiary education		Working age		The elderly	
	%	average time in days	%	average time in days	%	average time in days	%	average time in days
At a lake or river	30.5	16.0	41	13.3	19.3	–	9.2	16.1
In the forest	11.6	12.7	13	10.2	5.7	–	4.6	16.0
At the seaside	37.0	17.1	90	17.9	32.1	–	15.8	13.2
In the mountains	30.2	13.0	88	11.0	23.9	–	17.1	13.3
Travel or package tour abroad	32.8	20.2	92	26.0	22.8	–	9.9	16.3
Stay at an agro-tourist farm or at a family house in the country	34.8	17.6	57	10.8	20.6	–	39.5	16.3
Stay at a summer cottage	13.9	14.5	30	16.5	3.4	–	1.3	10.5
Horse-riding holidays	3.3	12.1	4	13.5	0.3	–	–	–
Tourist trips by car	13.1	5.9	46	7.6	3.0	–	3.3	4.6
Cycling trips	15.2	5.9	33	7.2	2.5	–	0.6	4.0
Walking trips	8.7	5.9	21	12.7	4.5	–	2.0	4.3
Kayaking, sailing	5.7	9.1	13	14.4	1.8	–	0.6	1.0
Hitch-hiking	4.7	6.3	30	14.4	–	–	–	–
Other forms	5.1	1.0	21	20.6	3.8	–	8.6	24.7

wyjazdów urlopowych skorzystało 70,6% ogółu, zaś w grupie starszych mieszkańców Wrocławia 41,7 % wyjechało co najmniej 1 raz. Wynika z tego, że znaczna część dorosłych mieszkańców Wrocławia spędza swój urlop wyłącznie w mieście. Fakt ten musi uwzględniać oferta rekreacyjna miasta, przede wszystkim w okresie letnim.

Zachowania wolnoczasowe mieszkańców Wrocławia w okresie wakacji i urlopów spędzanych poza miastem przedstawia tab. III. Do najbardziej popularnych należą: wczasy nad morzem, pobyt na wsi u gospodarzy lub rodziny, wczasy w górach, wczasy nad jeziorem i rzeką oraz wczasy lub wycieczki zagraniczne. Wszystkim tym formom poświęca się zwykle kilkanaście dni. Do innych znacniejszych form zachowań należą: wczasy w lesie, samochodowe wycieczki krajoznawcze oraz, w szczególności wśród młodzieży szkolnej i akademickiej, wędrówki rowerowe, piesze, kajakowe i żeglarskie.

Podjęte w latach 1998–1999 badania nad czasem wolnym mieszkańców Wrocławia są nadal kontynuowane, a ponadto badaniami objęto mieszkańców innych miast dolnośląskich i obszarów wiejskich. Wyniki tych badań wykorzystano już przy pracach nad strategią rozwoju turystyki i rekreacji we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku, przewiduje się również ich opublikowanie w specjalnym tomie poświęconym czasowi wolnemu mieszkańców Dolnego Śląska i jego wykorzystaniu.

the elderly 41.7% left the city at least once. This shows that a considerable number of adult inhabitants spend their holidays only in the city, which must be taken into consideration when preparing a recreation offer, above all for summer.

Leisure time activities during holidays spent outside the city are presented in Table III. The most popular include: holidays at the seaside, a stay in the country at an agro-tourist farm or at a family house, holidays in the mountains, by a lake or river, as well as holidays or trips abroad. All of these usually take several days. Other activities include holidays in the forest, tourist trips by car and, particularly among pupils and students, cycling, walking, kayaking and sailing.

Research into the leisure time of Wrocław inhabitants which started in 1998–1999, is still continuing, and has included the inhabitants of other Lower Silesian towns and villages. The results have already been used in devising a strategy for tourism and recreation development and will be published in a special volume devoted to the leisure time of Lower Silesians and its use.

BIBLIOGRAFIA – BIBLIOGRAPHY

KLEMENTOWSKI K., 2002, *Aktywność rekreacyjno-turystyczna a czas wolny osób starszych we Wrocławiu*, „Człowiek i Ruch”, nr 2(6).

MARAK J., SOLTYSIK M., 2002, *Aktywność rekreacyjno-turystyczna a czas wolny studentów Wrocławia*, „Człowiek i Ruch”, nr 2(6).

SOLTYSIK M., 2002, *Aktywność rekreacyjno-turystyczna a czas wolny młodzieży szkolnej Wrocławia*, „Człowiek i Ruch”, AWF, PTNKF, Wrocław.

WYRZYKOWSKI J. (red.), 1997 *Koncepcja badań nad czasem wolnym mieszkańców Wrocławia i jego wykorzystaniem na rekreację i turystykę*, AWF, Wrocław.

WYRZYKOWSKI J., 1999, *Studia nad czasem wolnym mieszkańców dużych miast Polski i jego wykorzystaniem na rekreację ruchową i turystykę*, Wyd. AWF, Wrocław.

WYRZYKOWSKI J., 2002, *Aktywność rekreacyjno-turystyczna a czas wolny mieszkańców Wrocławia w wieku aktywności zawodowej*, „Człowiek i Ruch”, nr 2(6), AWF, PTNKF, Wrocław.